

रोल नं.

--	--	--	--	--	--	--

Roll No.

परीक्षार्थी कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें ।

Candidates must write the Code on the title page of the answer-book.

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 15 हैं ।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए कोड नम्बर को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें ।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में 16 प्रश्न हैं ।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें ।
- इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है । प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा । 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे ।
- Please check that this question paper contains 15 printed pages.
- Code number given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains 16 questions.
- **Please write down the Serial Number of the question before attempting it.**
- 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

संस्कृतम् (ऐच्छिकम्)

SANSKRIT (Elective)

समयो : होरात्रयम्

निर्धारित समय : 3 घण्टे

Time allowed : 3 hours

पूर्णाङ्कः : 100

अधिकतम अंक : 100

Maximum Marks : 100

निर्देशाः :

निर्देश :

Instructions :

संकेताभावे सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराणि, संस्कृतेनैव लेखनीयानि ।

जहाँ संकेत न हो, वहाँ सभी प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में ही लिखें ।

Answer all questions in Sanskrit, unless instructions are given otherwise.

अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।

इस प्रश्न-पत्र में चार खण्ड हैं ।

*There are **four** sections in this question paper.*

खण्डः क अपठितांश – अवबोधनम् (अपठितांश – अवबोधन) 15 अङ्काः

SECTION A (Unseen Reading Comprehension)

खण्डः ख संस्कृतेन रचनात्मकलेखनम् (संस्कृत में रचनात्मक लेखन) 15 अङ्काः

SECTION B (Writing Skills in Sanskrit)

खण्डः ग पठितांश – अवबोधनं संस्कृतसाहित्यस्य परिचयः च
(पठितांश – अवबोधन एवं संस्कृत साहित्य का परिचय) 40+10=50 अङ्काः

SECTION C (Reading Comprehension and Introduction
to History of Sanskrit Literature)

खण्डः घ छन्दोऽलङ्काराः (छन्द एवं अलङ्कार) 20 अङ्काः

SECTION D (Metres and Figures of Speech)

खण्ड: क (SECTION A)

अपठितांश – अवबोधनम्

अपठितांश – अवबोधन

Unseen Reading Comprehension

15 अङ्काः

1. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत ।
निम्नलिखित अनुच्छेद को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए ।
Read the following passage and answer the given questions in Sanskrit. 5

अद्यतने दिल्लीप्रदेशे वायुप्रदूषणस्य समस्या भयावहा जाता । वाहनानां प्रदूषणं, अवकरज्वलनात् प्रदूषणम्, उद्योगानां धूमं च वायुप्रदूषणस्य प्रमुखानि कारणानि वर्तन्ते । वायुप्रदूषणस्य नियन्त्रणस्य उपायः अयमेव अस्ति यत् वाहनानां संख्या नियन्त्रिता भवेत् । जनाः सार्वजनिकवाहनानां प्रयोगाय प्रोत्साहिताः कर्तव्याः । वृक्षारोपणेन अपि प्रदूषणं न्यूनीभवति । वृक्षाः जीवनदायकं वायुं प्रयच्छन्ति । अतः जनैः मार्गेषु स्वगृहाणां पार्श्वे अपि वृक्षारोपणं कर्तव्यम् । सर्वकारः अपि अस्मिन् विषये सर्वथा उद्यतः अस्ति ।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer in one word. (Only two questions)

$$\frac{1}{2} \times 2 = 1$$

(i) सम्प्रति वायुप्रदूषणस्य समस्या कीदृशी जाता ?

(ii) जनाः केषां प्रयोगाय प्रोत्साहिताः कर्तव्याः ?

(iii) प्रदूषणं कथं न्यूनीभवति ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer in a complete sentence. (Only two questions)

$$1 \times 2 = 2$$

(i) वायुप्रदूषणस्य कारणानि कानि वर्तन्ते ?

(ii) वायुप्रदूषणस्य नियन्त्रणस्य उपायः कः ?

(iii) वृक्षाः किं प्रयच्छन्ति ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

यथानिर्देश उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer as directed. (Only two questions)

$$1 \times 2 = 2$$

(i) 'प्रयच्छन्ति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(ii) 'तत्परः' इति पदस्य किं समानार्थकम् अत्र प्रयुक्तम् ?

(iii) 'भयावहा' इति विशेषणस्य विशेष्यं किम् ?

2. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत ।
निम्नलिखित अनुच्छेद को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए ।

Read the following passage and answer the given questions in Sanskrit. 10

पूर्वकाले दासप्रथा प्रचलिता आसीत् । तस्मिन् समये एकस्य धनिकस्य पार्श्वे बहवः दासाः आसन् । तेषु एकः दासः लोकव्यवहारे निपुणः आसीत्, अतः तस्य प्रसिद्धिः नगरे प्रसृता आसीत् । तस्य प्रतिभायाः परिक्षणार्थं धनिकः तस्मै अजां दत्त्वा अवदत्— एतस्याः शोभनतमं भागम् आनय । सः तस्याः जिह्वामानयत् अकथयत् च – यस्य जिह्वा शोभना सः स्वयमेव शोभनः । धनिकेन सः पुनः आदिष्टः – एतस्याः गर्हितं भागम् आनय । सः पुनः तस्याः जिह्वामानयत् अकथयत् च— यस्य जिह्वा निम्ना सः स्वयमेव निम्नः । वस्तुतः यस्य वाणी मधुरा सर्वे तस्य मित्राणि भवन्ति, यस्य वाणी कटुमयी भवति, तस्मात् सर्वे जनाः रुष्टाः भवन्ति । धनिकः तस्य उत्तरेण प्रसन्नः भूत्वा तं दासभावात् मुक्तम् अकरोत् ।

प्रश्नाः

- (अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)
Answer in one word. (Only two questions) 1×2=2
- (i) पूर्वकाले का प्रचलिता आसीत् ?
(ii) कः लोकव्यवहारे निपुणः आसीत् ?
(iii) धनिकस्य पार्श्वे के आसन् ?
- (ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)
Answer in a complete sentence. (Only two questions) 2×2=4
- (i) कस्य सर्वे मित्राणि भवन्ति ?
(ii) धनिकः प्रसन्नः भूत्वा किम् अकरोत् ?
(iii) दासस्य प्रसिद्धिः नगरे किमर्थं प्रसृता आसीत् ?
- (स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
यथानिर्देश उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)
Answer as directed. (Only two questions) 1×2=2
- (i) 'अकरोत्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
(ii) 'शत्रवः' इति पदस्य किं विलोमपदम् अत्र प्रयुक्तम् ?
(iii) 'मधुरा' इति विशेषणस्य विशेष्यं किम् ?
- (द) अनुच्छेदस्यास्य समुचितं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।
इस अनुच्छेद के लिए उपयुक्त शीर्षक संस्कृत में लिखिए ।
Write a suitable title for this passage in Sanskrit. 2×1=2

खण्ड: ख (SECTION B)
संस्कृतेन रचनात्मकलेखनम्
संस्कृत में रचनात्मक लेखन
Writing Skills in Sanskrit

15 अङ्काः

3. अधोलिखितानि वाक्यानि कथोचितक्रमेण पुनः विन्यसत ।
निम्नलिखित वाक्यों को कथाक्रम के अनुसार पुनः लिखिए ।
Rewrite the following sentences according to the story. 1×5=5

- (i) मूर्तिकारः पाषाणखण्डे ईश्वरस्य शोभनं रूपम् असृजत् ।
(ii) मूर्तिकारः एतस्य पारितोषिकं प्राप्तवान् ।
(iii) एकदा एकः मूर्तिकारः आसीत् ।
(iv) जनैः सा मूर्तिः देवालये स्थापिता, उपासना च आरब्धा ।
(v) स एकं पाषाणखण्डम् अपश्यत् ।

4. मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां सहायतया स्वयं वा पञ्चभिः संस्कृतवाक्यैः **कमपि एकम्** अधोलिखितं विषयम् अधिकृत्य वर्णनं कुरुत ।
मञ्जूषा में दिए गए पदों की सहायता से या स्वयं निम्नलिखित **किसी एक** विषय को लेकर पाँच संस्कृत वाक्यों में वर्णन कीजिए ।

Write five sentences in Sanskrit with the help of the words given in the box or yourself on **any one** topic given below. 1×5=5

विषयः – विद्यायाः महत्त्वम्

मञ्जूषा

अद्य, विद्या, धनम्, भवति, बन्धुः, संसारे, कविना, भोगाय, करोति, भाग्यहीनाः, लक्ष्मीः, पशुतुल्यः, अस्ति, विद्वान् ।

अथवा

विषयः – दीपावली

मञ्जूषा

भारतीयाः, उत्सवान्, भवति, कार्तिकमासस्य, दीपाः, प्रकाशम्, अपि, वस्त्राणि, सीता, युवकाः, अस्मिन्, कुर्वन्ति, मिष्ठानम्, मानयन्ति, प्रकाशपर्व, हर्षोल्लासपूर्वकम् ।

5. अधोलिखितवाक्यानां संस्कृतेन अनुवादं कुरुत ।
निम्नलिखित वाक्यों का संस्कृत में अनुवाद कीजिए ।
Translate the following sentences into Sanskrit.

1×5=5

- (i) राम प्रतिदिन विद्यालय जाता है ।
(ii) रमेश शाम को बाग में जाता है ।
(iii) सैनिक हमारी सीमाओं की रक्षा करते हैं ।
(iv) वह मोहन को पुस्तक देता है ।
(v) हम सब भारतीय हैं ।
- (i) Ram goes to school everyday.
(ii) Ramesh goes to the garden in the evening.
(iii) Soldiers protect our borders.
(iv) He gives book to Mohan.
(v) We all are Indians.

खण्ड: ग (SECTION C)

पठितांश – अवबोधनं संस्कृतसाहित्यस्य परिचयः च
पठितांश – अवबोधन एवं संस्कृत साहित्य का परिचय
**Reading Comprehension and Introduction
to History of Sanskrit Literature**

40+10=50 अङ्काः

6. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।
निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर उस पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।
Read the following prose passage and answer the given questions in
Sanskrit.

5

गद्यांशः

राजा एकदा स्वमनस्यचिन्तयत् – ‘अहो असारोऽयं संसारः, कदा कस्य किं भविष्यतीति न ज्ञायते ।’ इत्येवं विचार्य सर्वस्वदक्षिणं यज्ञं कर्तुमुपक्रान्तवान् । ततः शिल्पिभिरतीव मनोहरो मण्डपः कारितः । सर्वापि यज्ञसामग्री समहता । देवमुनिगन्धर्वयक्षसिद्धादयश्च समाहूताः । तस्मिन्नवसरे समुद्राह्वानार्थं कश्चिद्ब्राह्मणः समुद्रतीरे प्रेषितः । सोऽपि समुद्रतीरं गत्वा गन्धपुष्पादिषोडशोपचारं विधायान्ब्रवीत् “भो समुद्र ! विक्रमार्को राजा यज्ञं करोति । तेन प्रेषितोऽहं त्वामाह्वानं समागतः ।” इति जलमध्ये पुष्पाञ्जलिं दत्त्वा क्षणं स्थितः ।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)
Answer in one word. (Only two questions)

$$\frac{1}{2} \times 2 = 1$$

- (i) अयं संसारः कीदृशः अस्ति ?
(ii) कः यज्ञं करोति ?
(iii) कः समुद्रतीरम् अगच्छत् ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नमेकम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल एक प्रश्न)
Answer in a complete sentence. (Only one question)

$$2 \times 1 = 2$$

- (i) शिल्पिभिः कः कारितः ?
(ii) यज्ञे के समाहूताः ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
यथानिर्देश उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)
Answer as directed. (Only two questions)

$$1 \times 2 = 2$$

- (i) 'अब्रवीत्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
(ii) 'जलधिः' इति पदस्य किं समानार्थकम् अत्र प्रयुक्तम् ?
(iii) 'सः' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

7. अधोलिखितं पद्यं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।

निम्नलिखित पद्य को पढ़कर उस पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।

Read the following poetry and answer the given questions in Sanskrit.

5

पद्यम्

केयूराणि न भूषयन्ति पुरुषं हारा न चन्द्रोज्ज्वलाः,
न स्नानं न विलेपनं न कुसुमं नालंकृता मूर्धजाः ।
वाण्येका समलंकरोति पुरुषं या संस्कृता धार्यते,
क्षीयन्ते खलु भूषणानि सततं वाग्भूषणं भूषणम् ॥

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)
Answer in one word. (Only two questions)

$$\frac{1}{2} \times 2 = 1$$

- (i) कानि पुरुषं न भूषयन्ति ?
(ii) कानि सततं क्षीयन्ते ?
(iii) किं सर्वदा पुरुषस्य भूषणं भवति ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नमेकम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल एक प्रश्न)
Answer in a complete sentence. (Only one question) 2×1=2

- (i) कीदृशी वाणी पुरुषं समलं करोति ?
(ii) कीदृशाः हाराः पुरुषं न भूषयन्ति ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
यथानिर्देश उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)
Answer as directed. (Only two questions) 1×2=2

- (i) 'समलं करोति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
(ii) 'या' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?
(iii) 'दूषणम्' इति पदस्य किं विलोमपदमत्र प्रयुक्तम् ?

8. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।
निम्नलिखित नाट्यांश को पढ़कर उस पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।
Read the following drama passage and answer the given questions in
Sanskrit. 5

नाट्यांशः

कौशल्या : अरण्यगर्भरूपालापैर्युयं तोषिता वयं च ।
भगवति ! जानामि तं पश्यन्ती वञ्चितेव ।
तस्मादितोऽन्यतो भूत्वा प्रेक्षामहे तावत् पलायमानं दीर्घायुषम् ।

अरुन्धती : अतिजवेन दूरमतिक्रान्तः स चपलः कथं दृश्यते ?
(प्रविश्य)

बटवः : पश्यतु कुमारस्तावदाश्चर्यम् ।

लवः : दृष्टमवगतं च । नूनमाश्वमेधिकोऽयमश्वः ।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)
Answer in one word. (Only two questions) $\frac{1}{2} \times 2 = 1$

- (i) अरण्यगर्भरूपालापैः के तोषिताः सन्ति ?
(ii) कौशल्या कं पश्यन्ती वञ्चिता इव ?
(iii) कुमारः किं पश्यतु ?

- (ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नमेकम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल एक प्रश्न)

Answer in a complete sentence. (Only one question)

2×1=2

- (i) अश्वः कीदृशः अस्ति ?
(ii) लवः कथं दूरमतिक्रान्तः ?

- (स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

यथानिर्देश उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)

Answer as directed. (Only two questions)

1×2=2

- (i) 'समीपम्' इति पदस्य किं विलोमपदम् अत्र प्रयुक्तम् ?
(ii) 'सः' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?
(iii) 'चञ्चलः' इति पदस्य किं समानार्थकम् अत्र प्रयुक्तम् ?

9. पदानां समुचितार्थैः मेलनं कृत्वा लिखत । (केषाञ्चित् चतुर्णाम्)

शब्दों का समुचित अर्थों से मिलान करके लिखिए । (कोई चार)

Match the words with their meanings and rewrite the same.

(Any four)

$\frac{1}{2} \times 4 = 2$

शब्दाः	अर्थाः
(अ) अशिष्टः	(i) याचकः
(ब) अर्थी	(ii) विस्तृतम्
(स) विशदम्	(iii) नेत्रे
(द) लोचने	(iv) असभ्यः
(य) नीरजम्	(v) भागः
(र) खण्डः	(vi) कमलम्

10. अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत । (केषुचित् चतुर्षु)
निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों के आधार पर प्रश्न-निर्माण कीजिए । (कोई चार)
Frame questions on the basis of the underlined words in the following sentences. (Any four) 1×4=4

- (i) सुश्री मेरी लेखिका आसीत् ।
(ii) पृथिव्याः सप्तभेदाः सन्ति ।
(iii) भगवद्वाक्यानि समाप्तानि न भवन्ति ।
(iv) लगुडं प्रक्षिप्य कोष्ठके निलीनः अभवम् ।
(v) निश्चितं किल सिद्धैः स्वर्गनरकादिकम् ।
(vi) राजा यज्ञं करोति ।

11. अधोलिखितभावार्थेषु रिक्तस्थानपूर्तिं मञ्जूषापदसहायतया कुरुत । (कयोश्चिद् **द्वयोः**)
निम्नलिखित भावार्थों में मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से रिक्त स्थानों की पूर्ति
कीजिए । (कोई **दो**)

Fill in the blanks in the following explanations with the help of the words
as given in the box. (Any **two**) 3×2=6

- (अ) “विद्यां चाविद्यां च यस्तद्वेदोभयं स ह ।
अविद्यया मृत्युं तीर्त्वा विद्ययाऽमृतमश्नुते ॥”

भावार्थः

अस्मिन् मृत्युलोके ज्ञानस्य द्वे विधे भवतः — विद्या च (i) _____ च । यः जनः
उभयोः विद्ययोः स्वरूपं सहैव सम्यगतया (ii) _____ । सः अविद्यया संसारबन्धनात्
मुक्तः भूत्वा अनन्तरं (iii) _____ अमृतत्वम् आप्नोति ।

- (ब) “कर्मणैव हि संसिद्धिमास्थिता जनकादयः ।
लोकसंग्रहमेवापि संपश्यन्कर्तुमर्हसि ॥”

भावार्थः

श्रीकृष्ण उपदिशति – अस्मिन् संसरणशीले जगति भवता (i) _____ करणीयानि एव । जनकादयः नृपाः अपि (ii) _____ कर्माणि कृत्वा परमां सिद्धिं प्राप्तवन्तः । यदि (iii) _____ पश्यसि तदापि त्वं कर्म कर्तुं योग्यः असि ।

- (स) अस्ति यद्यपि सर्वत्र नीरं नीरज-राजितम् ।
रमते न मरालस्य मानसं मानसं विना ॥1॥

भावार्थः

यद्यपि सर्वत्र (i) _____ जलं सुशोभितं भवति तथापि (ii) _____ हृदयं केवलं मानसरोवरे रमते । तथैव सज्जनानां (iii) _____ केवलं सुसंगतेः एव रमन्ते ।

मञ्जूषा

अनासक्तभावनया, अवगच्छति, कमलैः, अविद्या, कर्माणि, मनांसि, विद्याभ्यासेन, लोकव्यवहारम्, राजहंसस्य ।

12. अधोलिखित-अन्वये रिक्तस्थानानि पूरयत । (केवलं पद्यमेकम्)
निम्नलिखित श्लोकों के अन्वय में रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए । (केवल एक)
Fill in the blanks in the following prose-order-renderings of the verse.

(Only one) 1×3=3

- (अ) “तवार्हतो नाभिगमनेन तृप्तं
मनो नियोगक्रिययोत्सुकं मे ।
अप्याज्ञया शासितुरात्मना वा
प्राप्तोऽसि सम्भावयितुं वनान्माम् ॥”

अन्वयः

अर्हतः तव अभिगमनेन (i) _____ उत्सुकं मे मनः न तृप्तम् । अपि (ii) _____ आज्ञया वा आत्मना, माम् सम्भावयितुम् (iii) _____ प्राप्तः असि ।

- (ब) स त्वं प्रशस्ते महिते मदीये वसंश्चतुर्थोऽग्निरिवाग्न्यागारे ।
द्वित्राण्यहान्यर्हसि सोढुमर्हन्यावद्यते साधयितुं त्वदर्थम् ॥

अन्वयः

स त्वं मदीये प्रशस्ते महिते (i) _____ वसन् चतुर्थः अग्निः एव द्वित्राणि अहानि
सोढुम् (ii) _____, अर्हन् यावत् त्वदर्थं (iii) _____ यते ।

13. यथानिर्देशम् उत्तरत ।

यथानिर्देश उत्तर दीजिए ।

Answer as directed.

10

(अ) कर्तृपदं क्रियापदं च चिनुत । (केवलं द्वयम्)

कर्ता एवं क्रियापद चुनिए । (केवल दो)

Select the subject and the verb. (Only two)

1×2=2

(i) अहं निश्चिन्तताया एकं शान्तं निःश्वासममुचम् ।

(ii) उत्साहस्य ज्वाला या पूर्वं प्रचण्डतमा आसीत् ।

(iii) किन्तुः मध्ये प्रविश्य सर्वं विनाशयति ।

(ब) विशेषणं विशेष्यं च चिनुत । (केवलं द्वयम्)

विशेषण और विशेष्य पद चुनिए । (केवल दो)

Select the adjective and special word. (Only two)

1×2=2

(i) जीवसृष्टिप्रवाहेषु मानवा इव हिंसानिरताः जीवाः न विद्यन्ते ।

(ii) अज्ञातेन मया रूक्षः व्यवहारः प्रदर्शितः स्यात् ।

(iii) पुस्तकं वस्तुतः एव अद्भुतं निर्मितमस्ति ।

(स) अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितसर्वनामपदानि केभ्यः प्रयुक्तानि ? (केवलं द्वयम्)

निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित सर्वनाम पद किनके लिए प्रयुक्त हुए हैं ? (केवल दो)

In the following lines for whom are the underlined pronouns
used ? (Only two)

1×2=2

(i) सः प्रतिमासं प्रथमदिवसे स्ववेतनस्य अर्धाधिकं भागं केरलं प्रेषयति स्म ।

(ii) तव समीपे इदं मम शेषपत्रम् ।

(iii) समुद्रः ब्राह्मणरूपी सन् तम् आगत्य अवदत् ।

(द) कः कं कथयति ? (केवलं द्वयम्)

कौन किसको कह रहा है ? (केवल दो)

Who is saying this to whom ? (Only two)

1×2=2

(i) भवान् यज्ञदक्षिणाकालं व्यतिक्रम्य समागतः ।

(ii) राजन् ! यस्त्वर्थिनां पूरयति, तस्येप्सितं देवः सम्पादयति ।

(iii) अप्रबोधा घोरा च राज्यसुखसन्निपातनिद्रा भवति, इत्यतः विस्तरेणाभिधीयसे ।

(य) समानार्थकं पदं चिनुत । (केवलं द्वयम्)

समानार्थक पद चुनिए । (केवल दो)

Select the synonyms of the given words. (Only two)

1×2=2

(i) वृक्षाः

‘भो वनस्पतिकुलप्रदीपा महापादपाः ।’

(ii) दण्डम्

‘अहं निजशौर्यं प्रकाशयन् लगुडमात्रमादाय चौरनिग्रहाय प्रचलितोऽभवम् ।’

(iii) सूर्यः

‘अस्तं जिगमिषुर्भगवान् भास्करः ।’

14. (अ) अधोलिखितलेखकानां कस्यापि एकस्य काव्यस्य नाम लिखत ।

निम्नलिखित लेखकों के किसी एक काव्य का नाम लिखिए ।

Write the names of **any one** work of each of the following poets. 1×5=5

कालिदासः, दाराशिकोहः, मथुरानाथ शास्त्री, श्री चन्द्रशेखर-दासः, भर्तृहरिः ।

(ब) अधोलिखितरचनानां लेखकानां नामानि लिखत । (केवलं पञ्चानाम्)

निम्नलिखित रचनाओं के लेखकों के नाम लिखिए । (केवल पाँच)

Write the names of the authors of the following works. (Only five) 1×5=5

उत्तररामचरितम्, शिशुपालवधम्, शिवराजविजयः, महाभारतम्, किरातार्जुनीयम्,
भामिनीविलासः, प्रबन्ध-मञ्जरी ।

खण्ड: घ (SECTION D)

छन्दोऽलङ्काराः

छन्द एवं अलङ्कार

Metres and Figures of Speech

20 अङ्काः

15. (अ) प्रश्नान् उत्तरत । (केवलं द्वयम्)
प्रश्नों के उत्तर दीजिए । (केवल दो)
Answer the questions. (Only two) 1×2=2
- (i) 'विद्या' अत्र 'वि' इति लघुः गुरुः वा ?
(ii) यगणस्य स्वरूपं लिखत ।
(iii) 'सरिता' इत्यत्र को गणः ?
- (ब) अधोलिखितपरिभाषाः पूर्यत । (केवलं चतस्रः)
निम्नलिखित परिभाषाओं को पूर्ण कीजिए । (केवल चार)
Complete the following definitions. (Only four) 1×4=4
- (i) _____ मालिनी भोगिलोकैः ।
(ii) अनन्तरोदीरित _____ पादौ यदीयावुपजातयस्ताः ।
(iii) उक्ता वसन्ततिलका _____ गः ।
(iv) रसै रुद्रैश्छिन्ना _____ शिखरिणी ।
(v) _____ सततगाः शार्दूलविक्रीडितम् ।
- (स) अधोलिखितपंक्तिषु किं किं छन्दः ? (केवलं द्वयम्)
निम्नलिखित पंक्तियों में कौन-कौन-सा छन्द है ? (केवल दो)
What is the metre in the following lines ? (Only two) 1×2=2
- (i) सा वाणी विनयः स एव सहजः पुण्यानुभावोऽप्यसौ ।
(ii) आपद्गतं च न जहाति ददाति काले ।
(iii) विशेषतः सर्वविदां समाजे विभूषणं मौनमपण्डितानाम् ।
- (द) एकस्य छन्दसः उदाहरणं लिखत ।
किसी एक छन्द का उदाहरण लिखिए ।
Write an example of **any one** of the metres. 2
अनुष्टुप्, मन्दाक्रान्ता, वंशस्थम् ।

16. (अ) कस्यचिदेकस्य शब्दालङ्कारस्य सोदाहरणं लक्षणं लिखत ।
 किसी एक शब्दालङ्कार का सोदाहरण लक्षण लिखिए ।
 Write the definition and example of **any one** of the figure of speech (शब्दालङ्कार). 3
 अनुप्रासः, यमकम् ।
- (ब) कस्यचिदेकस्य अर्थालङ्कारस्य लक्षणमुदाहरणं च लिखत ।
 किसी एक अर्थालङ्कार का लक्षण एवं उदाहरण लिखिए ।
 Define and illustrate **any one** of the figure of speech (अर्थालङ्कार). 3
 रूपकम्, अर्थान्तरन्यासः
- (स) अधोलिखितपंक्तिषु के अलङ्काराः ? (केवलं द्वयम्)
 निम्नलिखित पंक्तियों में कौन-से अलङ्कार हैं ? (केवल दो)
 Indicate the figure of speech in the following lines. (Only two) 1×2=2
 (i) अकस्मात् परितो मेघमाला पर्वतश्रेणीव प्रादुरभूत् ।
 (ii) निजहृदि विकसन्तः सन्ति सन्तः कियन्तः ।
 (iii) अमङ्गलमिव उपघ्नन्ति विश्वासम् ।
- (द) अधोलिखितपरिभाषाः पूर्यत । (केवलं द्वयम्)
 निम्नलिखित परिभाषाओं को पूर्ण कीजिए । (केवल दो)
 Complete the following definitions of the figures of speech.
 (Only two) 1×2=2
 (i) _____ अनेकार्थाभिधाने श्लेष इष्यते ।
 (ii) भवेत्संभावनोत्प्रेक्षा _____ ।
 (iii) भवेदर्थान्तरन्यासो _____ ।